

Ivan Oreb
Tihana Nemčić
Anamarija Matić

SUVREMENI PRISTUP FENOMENU INVALIDITETA I SAMIM STUDENTIMA S INVALIDITETOM (DIO 1)

1. DEFINIRANJE OSNOVNIH POJMOVA

Pojam invaliditet dolazi od latinskog *invaliditas*, *in-validus* što znači nesposoban. Iako se često smatra bolešću, invaliditet je stanje, posljedica bolesti ili oštećenja određenih organa, smanjivanje sposobnosti za rad i samostalan život, odnosno potpuni gubitak radne sposobnosti i visok stupanj ovisnosti o skrbi drugih (Rački, 1997).

Zakon o Hrvatskom registru osoba s invaliditetom, prema Međunarodnoj klasifikaciji oštećenja, invaliditeta i hendikepa (ICIDH), definira invaliditet kao trajno ograničenje, smanjenje ili gubitak (koje proizlazi iz oštećenja zdravlja) sposobnosti izvršenja neke fizičke aktivnosti ili psihičke funkcije primjerene životnoj dobi osobe i odnosi se na sposobnosti koje su općenito prihvaćene kao bitni sastojci svakodnevnog života. Oštećenje zdravlja je nedostatak, gubitak ili nepravilnost anatomske građe, fiziološke ili psihičke funkcije. Težina invaliditeta stupanj je ograničenja učinka aktivnosti osobe s invaliditetom (NN, 64/01).

U Republici Hrvatskoj u čestoj je upotrebi termin osobe s posebnim potrebama koji je neprimjeren jer se ne radi o zadovoljenju posebnih (drukčijih, iskrivljenih), nego uobičajenih ljudskih potreba. U Zagrebu je 2003. godine održan skup krovnih udruga osoba s invaliditetom Republike Hrvatske na kojem je donesena tzv. Sheratonska deklaracija. Osobe s invaliditetom tom deklaracijom apeliraju na novinare i stručnu javnost da ih se naziva **osobama s invaliditetom**, ako se radi o odraslim osobama, odnosno **djecom s teškoćama u razvoju**, ako se radi o djeci (Fajdetić, et al., 2012).

Prema Pravilniku o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu iz 2007. godine, studenti s invaliditetom su studenti koji zbog bolesti ili oštećenja (bez obzira na rješenje o invalidnosti) imaju teškoća u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti, što uz studente s oštećenjem vida i sluha te tjelesnom invalidnošću, uključuje i studente s kroničnim bolestima, psihičkim poremećajima i specifičnim teškoćama učenja (11). Studenti s invaliditetom koji se ne žele deklarirati kao studenti s invaliditetom nemaju tu obvezu u sustavu visokog obrazovanja, no u tom slučaju ne realiziraju pravo na posebne akademske prilagodbe. Osobe sa 60% i više tjelesnog oštećenja, uz odgovarajuće rješenje o invaliditetu

Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, imaju pravo upisa na studij u statusu redovitih studenata uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa.

Inače je područje *prava osoba s invaliditetom regulirano s oko 270 pravnih propisa* (međunarodni ugovori, Ustav, zakoni, podzakonski akti).

2. BROJČANI PODACI O OSOBAMA I STUDENTIMA S INVALIDITETOM

Od 2002. godine u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo vodi se Hrvatski registar o osobama s invaliditetom. Prema podacima iz Registra, u 2012. godini u gradu Zagrebu živjela je 91261 osoba s invaliditetom. Prema dostupnim podacima o obrazovanju, 47,6% osoba s invaliditetom nema završenu osnovnu školu ili ima samo osnovnoškolsko obrazovanje, 37,5% ima srednju stručnu spremu, a visoku ili višu stručnu spremu ima 7,2% (13).

Ne postoje pouzdani podaci o broju studenata s invaliditetom, postoje smo parcijalni podaci iz Hrvatskog registra osoba s invaliditetom prema kojem su 2013. godine zabilježeni podaci o 424 studenta s invaliditetom, od čega je njih 226 ženskog, a 198 muškog spola (10).

Tablica 1. Prikaz županija prebivališta studenata s invaliditetom

Zagrebačka 14	Krapinsko-zagorska 13	Sisačko-moslavačka 7	Karlovačka 12	Varaždinska 11
Koprivničko-križevačka 4	Bjelovarsko-bilogorska 11	Primorsko-goranska 32	Ličko-senjska 3	Virovitičko-podravski 7
Požeško-slavonska	Brodsko-posavska 9	Zadarska 19	Osječko-baranjska 11	Šibensko-kninska 12
Vukovarsko-srijemska 10	Splitsko-dalmatinska 85	Istarska 10	Dubrovačko-neretvanska 17	Međimurska 13
Zagreb 122	nespecificirano 2			

U zadnjih je 15 godina najviše studenata s invaliditetom upisanih na Filozofskom Fakultetu u Sveučilišta Zagrebu (FF) koji je uvijek razumijevao i prihvaćao potrebe studenata s invaliditetom. Trenutno je na FF-u evidentiran 51 student s invaliditetom, dok je na Sveučilištu u Zagrebu registrirano oko 350 studenata s invaliditetom. Važno

je naglasiti da su pojedine ustanove upozorile na razliku između broja evidentiranih studenata s invaliditetom i stvarnog broja, posebno na tzv. nevidljiva oštećenja: psihičke bolesti i specifične teškoće učenja.

Tablica 2. Broj upisanih studenata na FF-u zadnjih 7 akademskih godina

Akadska godina	Broj upisanih studenata	Jedno predmetni studij	Dvo predmetni studij	Akadska godina	Broj upisanih studenata	Jedno predmetni studij	Dvo predmetni studij
2007/2008	5	4	1	2011/2012	8	2	6
2008/2009	6	4	2	2012/2013	7	2	5
2009/2010	9	7	2	2013/2014	8	1	7
2010/2011	8	3	5	ZBROJ Σ	51	13	38

Najviše studenata s invaliditetom na jednopredmetnom studijskom smjeru FF, upisali su; psihologiju – 6, slijedi pedagogija – 4 i na svakom od odsjeka sociologije, povijesti, španjolskog i talijanskog jezika su 3 studenta, dok su u dvopredmetnim kombinacijama najčešće upisivani jezici: ruski -7, španjolski - 3, talijanski - 3, švedski – 3 i kroatistika – 3 studenta.

3. KLASIFIKACIJA PREMA VRSTAMA OŠTEĆENJA

Studentima s invaliditetom smatraju se studenti s oštećenjima vida, oštećenjima sluha, s motoričkim poremećajima, s višestrukim oštećenjima, s kroničnim bolestima, sa psihičkim bolestima i poremećajima, s teškoćama u učenju (disleksija, disgrafija, ADHD) te studenti s ostalim zdravstvenim stanjima ili teškoćama koje mogu utjecati na tijek studija (11).

Svrha je klasifikacije studenata s invaliditetom omogućiti prilagodbu akademskih sadržaja. Mjere prilagodbe varirat će ovisno o tipu oštećenja ili bolesti i o izboru studijskog programa, ali ne smiju se smanjiti standardi realizacije studijskog programa i očekivanja od studenata s invaliditetom. Potrebno je istaknuti da se, iako se studente klasificira prema vrstama oštećenja, radi o izrazito heterogenoj populaciji.

4. PRILAGODBE STUDENTIMA S INVALIDITETOM

Prostorne prepreke

Jedini je fakultet u Hrvatskoj koji je potpuno prilagodio sve svoje prostore mogućnosti pristupa studentima s invaliditetom FF. Fizička prilagodba pristupnih i boravišnih prostora pokrenuta je 2000. godine, 2003. godine postavljen je panoramski lift, a 2005. su godine osigurani lift i kose platforme za međukatove i adaptirane

učionice. Jedino SD „Martinovka“, gdje se održava nastava TZK, ne osigurava prostorno pristupačno akademsko okruženje. Osiguranje prostora za nastavne vježbe uvažavanje je studenata s invaliditetom, prihvaćanje njihove različitosti, a što podrazumijeva da im omogućavamo samostalan život i ravnopravno sudjelovanje u svim njegovim aspektima (Barić, Dolanc, et al., 2012).

Pristup informacijama i uslugama

Zbog potrebe institucionaliziranja potpore studentima s invaliditetom za rješavanje specifičnih problema koji se mogu pojaviti tijekom studiranja, 2007. je godine pri Sveučilištu u Zagrebu osnovan Ured za studente s invaliditetom. Postizanje dostupnosti visokog obrazovanja na načelu jednakih mogućnosti zadaća je svih sudionika obrazovnog procesa, a službe na visokim učilištima tu su da taj proces potaknu, ubrzaju i olakšaju (Barić, Đuričić, et al., 2012). Osobama koje su odlučile nastaviti svoje obrazovanje vrlo je važno na vrijeme dobiti relevantne informacije vezane za studij, informacije o njihovim posebnim pravima i prednostima, o pravu na individualizirano prilagođeni pristup u nastavi, o načinu provođenja slobodnoga vremena.

Oblikovanje nastave i ishodi učenja

Na izradu studijskih programa utječe nacionalni kurikulum kojim se jasno postavljaju načela, vrijednosti, ciljevi i ishodi kojima teži određeni obrazovni sustav. Kao populacija, studenti s invaliditetom studiraju dulje od prosjeka i potrebne su im različite vrste potpore, ovisno o stupnju i vrsti invaliditeta. Nastavnici bi trebali nastavne sadržaje učiniti razumljivima i dostupnima svim studentima bez obzira na njihove različitosti u sposobnostima, motivaciji, interesima, tjelesnim i socijalnim vještinama. Fleksibilnost u izvođenju nastave neophodna je i nezaobilazna značajka nastavnog rada svakoga sveučilišnog nastavnika. Primjerene metode izvođenja pristupačne nastave omogućuju uspješno studiranje svih studenata s invaliditetom, a fleksibilnost i kreativnost koja neće ugroziti integritet studijskog programa i kolegija pronaći će nastavnici jedino u partnerstvu sa studentima s invaliditetom. (Barić, Czerny, et al., 2012).

Mentorstvo i konzultacije

Iako su mentorstvo i konzultacije potreba svakog studenta u ostvarivanju punog potencijala za postizanje akademskih ciljeva, nastavno, stručno i administrativno osoblje u većoj mjeri nema iskustva u vođenju mentorskog i konzultacijskog odnosa sa studentima s invaliditetom (Buhin, Lončar, et al., 2012). Podaci pokazuju da su studenti prve godine najrizičnija skupina za odustajanje od studija te im je potrebno

najviše preventivnih programa, kao što je primjerice mentorski sustav individualnog mentorskog praćenja.

Oblici potpore mogu se promatrati s obzirom na tri vrste prilagodbi studenta na studij: akademsku, socijalnu i emocionalnu. Jedan je od načina akademske prilagodbe uvođenje kolegija u kojima će studenti imati prilike naučiti biti uspješni studenti (Praktikum akademskih vještina, Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom). Socijalna se prilagodba odnosi na snalaženje u akademskom okruženju, uključenost u izvannastavne aktivnosti te na interakciju s kolegama, a konkretan je oblik emocionalne potpore Savjetovalište za studente FF-u koje djeluje od 1998. godine, a čiji je glavni cilj pružanje psihološke potpore studentima u postizanju akademskih i životnih uspjeha te u unapređenju kvalitete življenja i razvoja osobnih potencijala (www.savjetovaliste.ffzg.hr).

Psihosocijalne potrebe studenata

Psihičko zdravlje temeljni je uvjet za kvalitetan život, a ono je puno više od odsutnosti mentalne bolesti. Podrazumijeva dobar osjećaj o samome sebi, svijest o svojim pravima, osjećaj osobne vrijednosti i samopoštovanja uz svjesno razumijevanje mogućih psihičkih problema. Studenti s invaliditetom najčešće su svoj invaliditet imali i prije studija te je za većinu prilagodba na ograničenja već dovršena. Prilagodba na novu sredinu (socijalnu, prostornu), na novi način učenja, nove ljude, na odvajanje od roditelja i osamostaljivanje predstojе im kao i svim ostalim studentima, stoga se mogu očekivati i jednake psihosocijalne potrebe i potencijalne teškoće (Buhin-Lončar, Jokić-Begić, et al., 2012)

Studentima s invaliditetom nužna je, za dobro psihičko zdravlje i za uspješno nošenje s teškoćama tijekom studija, briga o tjelesnom zdravlju – redovito vježbanje, tehnike relaksacije te uredne navike spavanja i hranjenja.

5. ZAKLJUČAK

Potpuna odgojno-obrazovna integracija redovnim nastavnim postupcima, identificiranje specifičnih potreba i individualizirani pristup svakom studentu s invaliditetom zadatak je i nas, nastavnika kineziologije u visokom obrazovanju. Kako navodi Jedriško, 2008 (student kroatistike i povijesti na FF i predsjednik Udruge studenata s tjelesnim invaliditetom *Korak*) studenti s invaliditetom imaju jednake potrebe kao i ostali studenti, ali ih zbog svog invaliditeta ostvaruju na drukčiji način.

Uključenje u jednu od 32 kineziološke aktivnosti koje nudi i organizira Katedra za kineziologiju FF-a primjer je dobre prakse rada nastavnika na kolegiju Tjelesna i zdravstvena kultura.

Koliko je važno uključenje studenata s invaliditetom u vježbanje možemo ustanoviti iz razgovora sa studenticom Katarinom Ivkić: „Druga sam godina pedagogije. Iz Županje sam i završila sam srednju školu COO „Vinko Bek“ za slijepe i slabovidne učenike. Rođena sam s do 5% vida na jednom oku i nikad se nisam osjećala zakinuto, niti sam smatrala da ću biti zakinuta. Htjela sam sve što i drugi pa tako i naučiti salsu i ostale latino američke plesove. Na plesu mi je odlično. Profesorica objašnjava korake verbalno ili ih ja pratim svojim malim ostatkom vida. Ako je tempo brz, profesorica pita je li nam sve jasno pa ukoliko ne naučim korak, tražim pomoć profesorice. Nakon plesa, osjećam se lijepo i razgibano. Mislim da je svakom potrebna neka sportska aktivnost, a posebno onima koji se manje kreću, u što uključujem i slijepe osobe i one s bilo kakvim invaliditetom.“

6. LITERATURA

1. Barić, A., Czerny, S., Ćirić, J., Fajdetić, A., Kiš-Glavaš, L., Kranželić, V., Lončar-Vicković, S., Pahljina Reinić, R., Romstein, K., Vulić-Prtorić, A. (2012). *Izvođenje nastave i ishodi učenja*. U: Vulić-Prtorić, A., Kranželić, V., Fajdetić, A., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
2. Barić, A., Dolanc, I., Haničar, E., Pavlović, N., Španić, D. & Udiljak-Bugarinovski, Z. (2012). *Prostorna pristupačnost*. U: Haničar, E., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu
3. Barić, A., Đuričić, R., Jakir, A., Petković, M., Španić, D., Udiljak-Bugarinovski, Z., Zubak, M. (2012). *Pristup informacijama i uslugama*. U: Zubak, M., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
4. Buhin Lončar, L., Jakir, A., Kranželić, V., Luković, T., Novak, V., Petković, M., Vučijević, D., Vulić-Prtorić, A. (2012). *Mentorstvo i konzultacije*. U: Novak, V., Petković, M., Buhin Lončar, L., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
5. Buhin-Lončar, L., Jokić-Begić, N., Jurin, T., Lauri Korajlija, A., Pavlin-Bernardić, N., Rovanić, D., Vulić-Prtorić, A. *Psihosocijalne potrebe studenata*. U: Jokić-Begić, N., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
6. Fajdetić, A., Farnell, T., Jokić-Begić, N., Kiš-Glavaš, L., Lenček, M., Miholić, D., Pribanić, L., & Sekušak-Galešev, S. (2012). *Opće smjernice*. U: Kiš-Glavaš, L., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 48-49.
7. Gradska skupština Grada Zagreba. (2011). *Zagrebačka strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom u razdoblju od 2011. do 2015.* Preuzeto sa: <http://www.unizg.hr/uredssi/images/datoteke/strategija.pdf>, 28. 3. 2014.
8. Jedriško, D. (2008). S invaliditetom na faks. Preuzeto sa: <http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/s-invaliditetom-na-faks>, 9.4.2014.

9. Rački, J. (1997). *Teorija profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom*. Zagreb: Fakultet za defektologiju.
10. Služba za javno zdravstvo Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo. (2013). *Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*. Preuzeto sa: http://hzjz.hr/wp-content/uploads/2013/11/Bilten_invalidi_2013.pdf, 28. 3. 2014.
11. Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu. (2007). *Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu*. Preuzeto sa: http://www.unizg.hr/uredssi/images/datoteke/pravilnik_ured_za_studente_s_invaliditetom.pdf, 25. 3. 2014.
12. Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (Narodne novine, br. 64/01)
13. Zavod za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“. (2013). *Zdravstveno-statistički ljetopis grada Zagreba za 2012. godinu*. Preuzeto sa: <http://www.stampar.hr/fgs.axd?id=6887>, 25. 3. 2014.